

ligt voor mij alleen in het Woord Gods. Daaraan hebben we gehoorzaam te zijn, ook al zouden magistraten en plakkaats der prinszen daartegen zijn. Doch juist daarom heb ik te meer bezwaar de s.l.e.k. te erkennen als geloofstuk.

13. Zoveel stelde ik de vraag: waaruit weet men dat? En ik geloof, dat hier de heele kwestie zich toespitst. Straks noemde ik het reeds: in het spreken over de s.l.e.k. als scheppingsordinantie beroept men zich op Christus, die inzake het huwelijk dat ook deed. En men meent, dat hier een dam tegen het Barthianisme wordt opgeworpen. Ik betwijfel dat zeer.

Want hoe staat de zaak in Matth. 19? Christus verkondigt ten aanzien van het huwelijk daar weer de wet van den beginne. Doch die wet ontleende Hij aan de Schrift: Gen. 2! M.a.w. deze zeer speciale scheppingsordinantie is in 't Woord geopenbaard. Als het Woord de ordinantie van den beginne niet bewaard had, was de heele scheppingsordinantie omtrent het huwelijk ons onbekend geweest. En was ook niemand in staat geweest die ooit te vinden. Want ik kom hier tot den grooten factor van de zonde. De scheppingsordinantie Gods is niet veranderd, doch ze zou ons zonder Woordenbaring volkomen onbekend zijn. Niemand kan, ook al wordt hij gedreven door wat mr G. noemt het „innerlijk grondmotief“ der Schrift, uit het verworden huwelijk van vandaag ooit de scheppingsordinantie van de onontbindbaarheid van het huwelijk ontdekken. Mr G. suggereert echter, dat wij, wanneer we maar gedreven zijn door het grondmotief der Schrift (schepping, zondeval, verlossing), een visie op de werkelijkheid kunnen winnen en de scheppingsordinantie zoo kunnen opsporen ook zonder dat de Schrift mij die ordinanties met zooveel woorden verkondigt. Daarom is de heele parallel tusschen wat de W. d. W. beoogt en wat Christus deed in Matth. 19 (een parallel als genoemd in het referaat van dr Meulink, p. 14) volkomen fout. In Matth. 19 staat het zoo: de Schrift verkondigt mij de scheppingsordinantie voor het huwelijk. Bij de W. d. W. is het echter: gedreven door (slechts) het grondmotief der Schrift, moet U de werkelijkheid bestudeeren; U vindt dan de visie op de scheppingsordinantie; aldus gedreven ontdekt U in de werkelijkheid en ontleent U aan de werkelijkheid ook het grondmotief der schepping, de s.l.e.k. De Schrift fungeert hier nog min of meer als drijfkracht bij het onderzoek van het geschapene, doch de geschapen en thans door de zonde verwoeste en verworden werkelijkheid zelf openbaart mij Gods scheppingsordinantie. D.w.z. de bedorven „natuur“ maakt mij geloofsstukken bekend, die ik in de Schrift niet vind. Heeft Christus tot de discipelen misschien gezegd: laat U bewegen door wat Ik U zei over schepping, val en verlossing, maar ga dan het bedorven huwelijk maar bestudeeren, dan ontdekt ge vanzelf Gods scheppingsordinantie, de wet-van-den-beginne?

En geloof dan, wat die bedorven natuur u openbaart?

14. Hier is voor mijn besef de tegenstelling het diepst geworden. Het Woord Gods is in geding. Inderijd bij de debatten over art. 2 der Statuten van de Vereen. voor Calv. Wijsbegeerte kon het nog een moment schijnen alsof het alleen ging om de binding aan de belijdenissen. Men wilde niet weten van binding aan de belijdenisschriften; dat waren immers kerkelijke papieren. Men bond zich slechts aan de Schrift, zooals de belijdenis daarvan sprak. Toen heb ik geprotesteerd, omdat men aldus niet bond aan den inhoud der Schrift, die immers in de belijdenisschriften is samengevat. Voor mijn besef was de binding aan de Schrift op die wijze alleen formeel. En — tot mijn leedwezen! — ontdek ik telkens scherper, dat het om de Schrift gaat. Ik zou niet protesteeren, als in een bepaald verband de gansche materiele inhoud der Schrift werd samengevat in „schepping, zondeval, verlossing“, en zou ook nog wel kunnen verdragen als men in dat verband van „motief“ sprak, omdat de Schrift ons inderdaad bewegen moet. Maar ik protesteer wel, als men den inhoud der Schrift tot „schepping, val, verlossing“ reduceert, den bijbel verder gesloten laat, den aldus gereduceerden Schriftinhoud maakt tot grondmotief dat ons beweegt tot en bij het onderzoek der werkelijkheid, om dan voorts aan de bedorven natuur zijn geloofsstukken te ontleenen. Men kan wel met mr G. de vraag naar teksten kwalificeeren als een „verouderd standpunt“, waartegenover dan blijkbaar het moderne staat, dat zoo knap kan spreken van „innerlijk grondmotief“ der Schrift. Maar zoolang Jezus Christus zelf ons voorgaat in de vraag: „hebt gij niet gelezen?“, zoolang Hij als de Paaschvorst uitlegging geeft van al de Schriften van Genesis tot Maleachi, en zoolang de kerk haar belijdenisformulieren vult met citaten uit- en verwijzingen naar de Schriften, zoolang houd ik het vragen naar Schriftbewijs niet voor verouderd, doch voor geboden. Men doet wel, alsof de Schrift de beheerschende plaats houdt; men komt immers gedreven door het innerlijk Schriftmotief tot de erkenning van en den greep naar het grondmotief der schepping, de s.l.e.k. Maar intuschen is in „Bezinning“ al iemand bezig met het ontwerpen van een aparte schoolbelijdenis, zag ik; en misschien volgen er nog wel proeven van een „ge-

zinsbelijdenis“, een „staatsbelijdenis“, een „economische belijdenis“ etc. De s.l.e.k. blijkt inderdaad in die mate een „grondmotief“ te zijn, dat men daarmee zich werpt op het Woord, en zich daardoor laat bewegen voor elken kring een speciale belijdenis te concipieeren; men knipt den bijbel in snippers, en krijgt straks vele kring-belijdenissen, die dan ook wel weer als „originair zelfstandig“ zullen worden aangedien. Met het geloofsstuk der s.l.e.k. maakt men den bijbel kapot en de kerk en de heele samenleving. De wijsgeerige visie op de werkelijkheid proclameert men tot geloofsstuk, de wijsbegeerte wordt hier tot religie. Daarom ben ik veel somberder dan dr Meulink. Of men nu vanuit een filosofieem inzake tijd-eeuwigheid ons den bijbel ontleent à la Barth, of dat men het doet vanuit een filosofieem inzake s.l.e.k. maakt tenslotte weinig verschil. Ik heb misschien gesuft, doch ik heb nooit ook maar vermoed dat de W. d. W. dezen koers zou gaan.

B. HOLWERDA.

POPULAIR-WETEN. SCHAPPELIJKE SCHETSEN

een wankele apologie v.

Op de kernvraag: heeft de HEERE werkelijk zijn verbond opgericht met ons en ons zaad, wordt geen antwoord gegeven. Zijn de kinderen werkelijk bondgenooten, rechtens en ambtelijk bepaald door het verbond Gods? Deze vragen blijven in den nevel.

O, zeker, de schrijver spreekt aanhoudend van de miskenning door de doopsgezinden en Barth van het „U en Uw zaad“ van Handelingen 2, in Petrus' groote Pinksterrede.

Ik wees er reeds eerder op, hoe de schrijver hier twee aspecten meent te moeten onderscheiden. Juist op dit beslissende punt krijgt zijn boven geciteerde uitspraak te belangrijker relief. Hij onderscheidt enerzijds het historisch verbondswoord in de geslachten en anderzijds de diepte-dimensie van het verbond. Dat hij het „U en Uw zaad“ niet ziet als een verbondsrechtelijke bepaling van de positie van al onze kinderen, als een recht schenken op de beloften des HEEREN aan al ons zaad, blijkt ook wel uit een opmerking als deze:

„Het historisch verbondswoord tot Israël in de lijn der geslachten is niet een theoretische, zakelijke mededeeling of statistische qualificatie van allen, die in de lijn dier geslachten worden geboren, maar een levend en machtig Goddelijk verbondswoord, dat roept om in het geloof te worden aanvaard.“²⁷⁾

Wij laten nu de vraag rusten, wie het zoo stellen, dat het verbondswoord Gods een theoretische, zakelijke mededeeling is. Zulke bedekte polemische opmerkingen maakt de schrijver wel meer. Daar komen we toch waarlijk niet verder mee. Maar het is wel duidelijk, wat hij bedoelt. Met de door hem zelf gemaakte caricatuur van de reformatorische verbondsleer, werpt hij overboord het werkelijk verbondskind-zijn van al ons zaad.

Hij spreekt nu eens van het feit, dat Gods belofte-woord „uitgaat“ tot de geloovigen en hun zaad, dan weer van een belofte „over“ ons en ons zaad, — maar van een belofte „tot“ ons en ons zaad, zoodat die belofte nu ook heel dat zaad rechtens toekomt, lezen we niet.²⁸⁾

Het is trouwens frappant, hoe in het uiterst belangrijke hoofdstuk 7, dat handelt over het correlatiemotief in de kritiek van Barth, over de fundeering van den kinderdoop in de beloften van het Verbond, geheel wordt gezweven.

Eigenlijk komt het verweer van den schrijver hier op neer: goed, we geven Barth toe, dat de correlatie behoort tot het wezen van het sacrament. Maar dat heeft den kinderdoop nog niet op. Want deze rust op de instelling Gods en het „wezen“ van het sacrament, de correlatie, heeft op het moment van de toediening van den doop nog niet aanwezig te zijn, het is Gods vrijmacht die later te schenken.

Een rechte Calvijn-interpretatie?

De schrijver houdt er dus met kracht aan vast, dat de subjectieve pool der correlatie: het geloof dus, bij

²⁷⁾ Kinderdoop, pag. 88.

²⁸⁾ In zijn schrijven over het verband tusschen de belofte Gods en ons zaad, komt de auteur nooit tot een vast, constant spraakgebruik. Zoo schrijft hij b.v. nog op pag. 103:

„In onlosmakelijken samenhang daarmee gaat de belofte uit tot Abraham en zijn zaad en deze belofte baant zich een weg door de geslachten. Ze wordt voortdurend weer opgenomen in vertroosting en vermaning, in accentueering der verantwoordelijkheid, omdat het reeds in het Oude Verbond gaat om de diepte van het Verbond.“

Men lette ook hier weer op het vage spraakgebruik. De belofte „baant zich een weg“ door de geslachten. Wat wordt daarmee bedoeld? Welke belofte? De belofte aan ons en ons zaad of het extra-ridderbosianum (de z.g. onvoorwaardelijke belofte aan de uitverkorenen)? In verband met het spreken over de „diepte“ van het Verbond, zijn wij geneigd te denken aan het laatste.

de kinderen nog niet aanwezig behoeft te zijn om den zin van den kinderdoop te kunnen handhaven. Hij geeft verschillende uitspraken van Calvijn door, waaruit dit ook op krasse wijze blijkt. Zoo b.v. de uitspraak uit Inst. IV, 16, 21: „Daarom is bij den kinderdoop geen meerdere tegenwoordige werking te eischen dan deze, dat hij het verbond, hetwelk God met hen (de kinderen) gesloten heeft, bevestigt en bekrachtigt. De verdere betekenis van dit sacrament zal later volgen, ten tijde als God er in voorziet.“

Het zijn juist deze uitspraken, welke het standpunt door de bezwaarden tijdens de kerkelijke procedure naar voren gebracht, zoo scherp ondersteunen. En men wrijft zich telkens de oogen uit, als men dergelijke uitspraken door den schrijver, dezen schrijver, naar voren gebracht ziet. Hoe kon hij, met deze kennis van Calvijn, de bezwaarschriften op de door het Prae-advies aangevoerde gronden, helpen afwijzen?

Toch zij men in het beoordeelen van deze visie van den schrijver op Calvijn's doopleer voorzichtig.

Al deze citaten, zooals wij boven reeds opmerkten, vertoonen volgens den schrijver slechts een aspect van Calvijn's doopleer.

Er is ook een ander aspect. Dat wordt getoond door die plaatsen uit Calvijn's oeuvre, waar hij er op wijst, dat ook de kinderen vatbaar zijn voor de werking des Geestes. En juist in de samenvoeging van beide aspecten zou de harmonie van Calvijn's doopleer uitkomen.

Inderdaad is het een feit, dat er verschillende uitspraken van den grooten reformator in dit opzicht zijn te noemen. Met name door zijn polemieken met de anabaptisten, werd hij wel gedwongen zich over de wedergeboorte der kinderkens uit te laten.

Maar wij zijn van oordeel, dat de schrijver wel wat ver gaat door deze uitspraken van Calvijn te verheffen tot een aspect van Calvijn's doopleer.

Ze zijn veel meer een randmogelijkheid, welke de groote reformator stelt om de vrijmacht Gods niet te begrenzen en den weg voor de zaliging der kleine kinderkens open te houden.

De schrijver geeft dit ook wel toe, maar hij breidt de strekking van deze citaten toch wel wat ver uit, als hij schrijft:

„dat Calvijn de werkelijkheid van illuminatio en regeneratio der kinderen heeft aanvaard „in verband met het behooren van de kinderen tot de gemeente en met de vroegstervende kinderen“.

De wederdoopers werpen den reformatoren tegen: „Maer hoe worden de jonghe kinderkens, segghense, weder-geboorn, die geen kennis hebben van goet noch quaet? Wij antwoorden, dat het werk Gods, ofschoon wij 't niet kunnen begrijpen, evenwel zijn voortgang heeft.“

Voorts dat de jonghe kinderen die saligh te maken zijn (ghelijc alser voorwaer uyt dien ouderdom sommige behouden worden) voor henen van den Heere worden weder-geboorn, dat is klaer en seker. Want indiens haer aengeboorn verdoventheit uijt des moeders lijf met sich brengen: so moetense daer van gereynicht worden, eers in Godes Rijk worden toegelaten: in het welck niemant van die, die beveelt of onreijn zijn, in en gaet.“²⁹⁾

Calvijn geeft in deze paragrafen telkens en telkens weer aan de Wederdoopers dit bescheid, dat het God vrijstaat van den regel, dat het geloof is door het gehoor, af te wijken bij de kleine kinderkens.

Frappant is ook dit citaat, waarvan Berkouwer ook een gedeelte doorgeeft. Het is de aanhef van IV, 16, 19:

„Maer het gheloof, segghense, komt uijt het ghehoor, en de kinderkens en hebben het gebuyck des ghehoors noch niet bekomen, sij en zijn oock niet bequaem om God te kennen, als dewelcke, ghelijc Moyses leert, van de wetenschap beyde des goedts en des quaets ontbloot zijn. Doch sy en bemerken niet, dat d' Apostel, wanneer hij 't ghehoor maect tot een beginsel des geloofs, alleenlick beschrijft het ghewoonlick beleydt en stuyt 't welck Godt in 't roepen van de synne pleeght te houden: maer hem geen eeuwighen regel en stelt dat hij gheen ander middel en soude mogen gebruycken.“

Hier komt inderdaad de vrijmacht Gods uit. God stelt ons den regel, dat het geloof uit het gehoor is. Maar hij behoudt Zich zelf de vrijheid voor, zeer jonge kinderkens, buiten dezen regel om, te zaligen.

²⁹⁾ Institutie, IV, 16, 17. Wij citeeren uit de vertaling van Corsmaunus, opnieuw uitgegeven door Dr A. Kuiper. Deze vertaling is krachtiger, dan die van Dr Sizoo.

Bij de vergelijking van beide vertalingen, kan men interessante ontdekkingen doen.

Zoo b.v. van dit gedeelte uit IV, 16, 17: Opus Dei, etiam si captiui nostro non subiacent, nontamen est nullum. Corsmaunus vertaalt (zie boven): „Wij antwoorden, dat het werk Gods, ofschoon wij 't niet kunnen begrijpen, evenwel syn voortgang heeft.“

Sizoo vertaalt: Wij antwoorden, dat het werk Gods, ook al valt het niet onder ons begrip, toch aanwezig is.“

De laatste vertaling sluit zich oogenenschijnlijk nauwer aan bij den Latijnschen text. Toch geeft Corsmaunus Calvijn's bedoeling zuiverder weer. Letterlijk zegt Calvijn: het werk Gods is toch niet niets. Een dubbele ontkenning is een krachtige bevestiging. Vandaar, dat Corsmaunus vertaalt: het werk Gods heeft voortgang. Sizoo vertaalt: het is toch aanwezig. De laatste vertaling sluit zich nauw aan bij de Kuyperiaansche idee van een sluimerende wedergeboorte. Die van Corsmaunus laat andere mogelijkheden open. Zelfs vertalen van Calvijn is geen neutraal werk!!

zijn om den
en. Hij geeft
waaruit dit
tspraak uit
rdoop geen
dan deze,
e kinderen)
De verdere
m, ten tijde

standpunt
procedure
en. En men
dergelijke
rijver, naar
kennis van
het Prae-
wijzen?
e visie van
e visie.
opmerkten,
een aspect

stond door
r op wijst,
verking des
beide as-
leer uitko-

illende uit-
dit opzicht
iek met de
a zich over
en.

er wel wat
te verhef-

kheid,
vrijmacht
de zaliging

hij breidt
at ver uit,

atio en re-
n verband
gemeente

ren tegen:
segghe-
van goet
rek Gods,
enwel zijn

te maken
dom som-
den Heere
ker. Want
uift des
daer van
orden toe-
ie bevleekt

en telkens
t het God
o of is
de kleine

ouwer ook
an IV, 16,

t ghehoor,
des ghe-
niet be-
lijk Mo-
ds en des
niet, dat
ot een be-
ghewoon-
oepen van
eeuwighen
en soude

uit. God
gehoor is.
voor, zeer
e zaligen.

s vertaling
A. Kuyper.
1200.

en men in-
Del, etiam
at nulle-
ntwoorden,
begrijpen,

erk Gods,
wezig is".
ik nauwer
ormaunus
gt Calvin;
ntkenning
ormaunus
Sizoo ver-
stuit zich
timmerende
ere moge-
n neutraal

Waaruit wij echter weer onzerzijds geen regel mo-
gen deduceeren, inzake de beschouwing van de niet-
vroegstervende kinderkens.

Evenmin mogen wij, wat God volgens den refor-
mator in buitengewone gevallen doet,
verheffen tot een aspect van de sacramentsleer.

Van belang is ook, dat Berkouwer in dit verband de
bekende plaats uit IV, 16, 20 citeert.

De wederdoopers werpen den reformatoren nog steeds
het argument voor de voeten, dat de kinderen niets
weten van hun doop.

Welnu, zoo zegt Calvijn, dat geldt ook reeds van
de besnijdenis.

Maar ook daar weet Calvijn weg mee.

„Want al hoewel de kinderkens, te dier tijdt doese
besneden wierden, niet en verstonden wat dat teeken
beduyde: soo wierdense nochtans waerlichs besneden
tot doedingh van hare verdorven en verontreynghde
natuyr, dewelcke sy naderhandt groot gheworden
zijnde, pleghen en betrachten soudent”.

En dan volgen de woorden, welke Calvijn pas in de
laatste editie van zijn Institutie (1559) heeft inge-
voegd: „Kortelick, deze teghen-werpingh kan sonder
moeit aldus wederleijdt worden, dat, namelijk, de
kinderkens worden gedoopt tot de bekeeringh en het
ghelooft die sy namaels hebben sullen, het zaedt van
welcke twee gaven door de verborgene werkingh des
Geestes alreede in haer is, al hoewel die gaven selven
haer fatsoen en ghedaent in haer noch niet en heb-
ben”.

Berkouwer haalt dit citaat slechts terloops aan. Hij
zegt, dat we niet uit het oog mogen verliezen, „dat
Calvijn later ook gehandeld heeft over het zaad des
geloofs, dat eerst later voor den dag komt en ervan
sprak, dat de kinderen gedoopt worden „tot de toe-
komstige bekeering en het toekomstig geloof”.

Dit citaat is belangrijk. Volgens Kramer zou, zon-
der dit citaat, Calvijn's doopleer mislukt zijn. Nu is
het jammer, dat Berkouwer dit citaat slechts zoo ter-
loops vermeldt en er van uitgaat, dat het duidelijk
spreekt van de wedergeboorte der kinderen. Hij had
m.i. hier niet mogen passeeren, dat Woelderink juist
aan dit citaat een breede beschouwing gewijd
heeft.

Deze vergelijkt de bewuste uitspraak van den Re-
formator met die van De Brès en van de kantteek-
naren op 1 Joh. 3:9 en concludeert: „Mede hierdoor
wordt zeer waarschijnlijk, dat en bij Calvijn en bij de
theologen, die op hem volgen, de werking van Gods
Woord en Geest wordt bedoeld, als zij spreken van een
zaad des geloofs. En het is volkomen vanzelfsprekend,
dat zij de kinderen, die in 't lichaam der gemeente zijn
opgenomen, niet gedacht hebben als ontbloeit van deze
werking van Gods Woord en Geest”.

Dr Berkouwer, die ongetwijfeld deze plaats bij
Woelderink kent, had o.i. daarom in dit ver-
band deze uitspraak van Calvijn niet zonder
meer mogen citeren.

Dankbaar, die in zijn dissertatie ook deze plaatsen
bespreekt, komt tot de conclusie: „uit dit alles blijkt,
dat de leer van de wedergeboorte der kinderen in het
geheel van Calvijn's Doopsleer als een randgeval is te
beschouwen. Calvijn denkt er niet aan, haar te ma-
ken tot grondslag van den Doop zelf”. Ook Van
der Linde in zijn dissertatie zegt, dat Calvijn „van een
verborgen zaad der wedergeboorte”, dat na jaren
„kiemen” zou, zeker niet weten wil. We zijn hier in
een andere gedachtersfeer dan bij Dr Kuyper”.

R. H. BREMMER.

Calvijn heeft deze zinsmede pas in den laatsten druk
van zijn Institutie ingevoegd. Ongetwijfeld in verband met
de voortgaande polemiek van de Wederdoopers. Intusschen
is Calvijn in de verschillende edities van de Institutie vol-
komen zichzelf gelijk gebleven. Wanneer hij iets toevoegt,
is dat altijd in overeenstemming met zijn eerder reeds
openbaar gemaakte inzichten. Over de verhouding van
de verschillende drukken geeft Allard Pierson een inter-
essante beschouwing: „In het Corpus Reformatorum be-
staat de (kwarto) editie van 1536 tweehonderd een en twintig-
tig, de editie van 1559, één duizend zeven en tachtig blad-
zijden. In de laatste uitgaaf is de Institutie dus bijna vijf
maal zoo groot als in de eerste. Opmerkelijk genoeg, in
de laatste bewerking van de Institutie is zoo goed als niets
van de vorige verloren gegaan. Wat Calvijn eens in de on-
derscheidene uitgaven had geschreven, heeft in de laatste
redactie vaak een geheel andere plaats gekregen, is be-
langrijk vermeerderd, maar nooit uitgewischt of her-
roepen”. A. Pierson, Studien over Johannes Calvijn, I,
A'dam, 1881, pag. 128.

20) Kinderdoop, pag. 61.

21) J. G. Woelderink, a.w. 207, noot 1). Woelderink
schrijft ook nog: „In elk geval kan echter niet bewezen
worden, dat Calvijn zich de wedergeboorte gedacht heeft
als bestaande in de inplanting van een verborgen levens-
kiem in de prille jeugd des menschen”, t.a.p.

22) Dr W. F. Dankbaar, De Sacramentsleer van Calvijn,
A'dam, 1941, pag. 125.

23) Dr S. van der Linde, De Leer van den Heiligen Geest
bij Calvijn. Bijdrage tot de kennis der reformatorische
theologie, Wageningen, 1943, pag. 186, noot 6). Overigens
is van der Linde in zijn weergave van Calvijn's sacramen-
tsleer op het punt van de verzegeling van de inwendige ge-
nade onhelder. De „veronderstelde wedergeboorte” bij Cal-
vijn, wijst hij echter radicaal af. Of ook: „Wanneer Biester-
veld bij Calvijn toch de veronderstelde wedergeboorte wil
vinden (Calvijn als bedienaar des Woords, Leiden 1897,
blz. 117) en Honig dat zelfs een diepere gedachte van het
Calvinisme noemt, (Comrie, blz. 197, 201/202) moet een
verwarring van volwassen- en kinderdoop worden vastge-
steld. Verondersteld wordt de wedergeboorte bij den vol-
wassenendoop niet, daar ze gebleken is en moet zijn”, a.w.
pag. 187, noot 6).

Amice frater.

De gevaarlijkste verleiding in alle eeuw gaat, in-
zonderheid voor de jeugd van het verbond, niet uit
van de litteratuur van het ongeloof maar van de
valsche profetie, die zich steeds min of meer huilt in
het gewaad der geopenbaarde waarheid. De satan
verschijnt als een engel des lichts. Te meer werk-
zaam, naarmate de klare bazuin van het Woord Gods
nog of opnieuw mag worden gehoord.

Daar zit zeker verleiding voor ons aller hart in de
ongeloofstheorieën, want het hart des menschen is
arglistig meer dan eenig ding.

Maar de grove loochening, en vooral het brute
atheïsme, zooals dit heden ten dage zich vertoont, heeft
nog altijd iets, dat de menschen afstoot. Ik wil een
paar voorbeelden daarvan noemen.

In de eerste plaats de zgn. existentioneele filosofie,
die in onze dagen niet alleen in geleerde studiën
wordt gegeven, maar in roman en drama, in bioscoop
en door de radio wordt gepredikt. Zooals dan de uit-
loopers van Kierkegaard, een Heidegger en vooral een
Sartre, dit aandurven.

De ethische theologen van de vorige eeuw, die zoo
dierbaar van Kierkegaard konden spreken, zouden
zeker wel vreemd opzien, als zij nu deze consequenties
zagen.

In „Hibberts Journal” van deze maand las ik als
slotzin van een studie over deze wijsheid: „hier heeft
men de wijsbegeerte of beter gezegd de religie van de
menschen, die meer geïsoleerd, meer algeheel eenzaam
zijn dan ooit eenig mensch te voren, menschen, die
alle geloof in God en menschen hebben opgegeven, en
die algeheel en compleet willen afhangen van zich zelf”.

Zij zien het bestaan van den mensch uitloopen op
den dood, als het niets, en teekenen dien dood dan
niet slechts als een gebeurtenis, die eenmaal voor ieder
mensch komen gaat, maar als iets, dat geheel het
menschelijke zijn aantast en het laadt met nietigheid.

De wijsgeer Jaspers laat dan nog iets over voor
de „geloovigheid”, want als een mensch komt aan
de grens van zijn weten, de grenssituatie, zooals men
dat dan zegt, dan kan aan den anderen kant er nog
het mysterie zijn. Maar Sartre sluit zijn systeem af
met een ondoordringbaren muur. En brutaalweg wordt
gezegd, dat God een onmogelijkheid is.

Dat is dan velen menschen te bar. Zij willen nog
zoo iets als een mysterie, een soort mystiek, die dan
religie heeten zal, behouden. En dan spreekt hun meer
toe een figuur als Vestdijk, een der meest bekende
romanschrijvers van onzen tijd, die zeer veel gelezen
wordt, die zelfs de reformatie der zestiende eeuw heeft
willen verbeelden, en in een persoonlijk woord over
de toekomst der religie zijn — religie heeft willen
belijden.

Zeer hoog en voornaam gevoelt hij zich, als hij zegt:
„dat het Christendom eens verdwijnen zal, lijkt mij
niet alleen waarschijnlijk, maar ook wenschelijk”.
Mijnheer wil echter, dat deze liquidatie zich op waar-
dige wijze zal voltrekken, zonder woede en wrok in
de harten der betrokkenen achter te laten. Hoe toe-
schietelijk, niet waar?

Daarom krijgt het christelijk geloof van hem dan
ook een lange periode voor de verhuizing, die geleidelijk
mag gaan tot op het punt dat niemand meer zeggen
kan, of de heerschende godsdienst nog het Christen-
dom is. Nu — bezien wij de wereld goed, dan zou men
kunnen zeggen, dat het bijna reeds zoover gekomen
is. Mag men Europa of Amerika nog christelijk
noemen, hoewel de ware kerk en de zuivere verkon-
diging van het Woord Gods, van den Christus der
Schriften, er nog is?

Maar als het Christendom aan dood zal zijn, dan
geeft Vestdijk de voorkeur aan een mengsel van
westersche en oostersche practijk.

Hij gevoelt veel voor Boeddha.

De geloofsverschillen moeten zoo klein worden, dat
een Christen, als hij op een goeden morgen na een
frisschen, gezonden slaap wakker wordt, zich zelf kan
afvragen: ben ik eigenlijk geen Boeddhist?

Ik zei reeds dat de heer Vestdijk wil, dat de
liquidatie van het Christelijk geloof zich op waardige
wijze moet voltrekken zonder woede of wrok.

Maar daar is toch veel in dat Christelijk geloof, of
liever in die Christenen, dat hem hindert. Weet U,
die christenen zijn zoo onverdraagzaam. Hij heeft niets
tegen eenig geloof, maar, o, die geloovigen. Die zijn
zoo moeilijk te dulden. Zie eens, als die christenen
niet ophouden zoo intolerant te zijn, dan moet men
het hun maar eens duidelijk maken, dat zij zelf ge-
tollerend worden door den nieuwen socialen mensch,
die, als het moet, ook nog wel anders kan. O, zoo!

Niet te verdragen is dan inzonderheid de Calvinist,
want die zegt dat hij uitverkoren is en dat een goede
boom dan goede vruchten voortbrengt zoodat alles
wat hij doet goed is, ook als men zijn vrienden den
brandstapel laat bestijgen. Is dat niet geweldig ge-
zegd?

Wij weten nu reeds wel, hoe deze groote man in
al zijn voorname hoogheid, denkt over de vrijheid van
de kerk des Heeren. Den invloed, dien zulk een geest
door zijn romans uitoefent, mogen wij waarlijk niet

onderschatten, maar de valsche profetie, die in zoo
lieflijk vroom gewaad tot ons komt, wint het toch
ver in gevaarlijkheid.

En laat men niet meenen, dat dit alleen maar de z.g.n.
intellectueelen, de studeerenden enz. zou gelden, en
dat de „gewone man” daar buiten zou staan. Dat heeft
de geschiedenis wel anders doen zien.

Tegen de eerste christengemeenten traden de gnos-
ticiën op met hun zeer ingewikkelde fantasieën, maar
hoevelen ook van de heel eenvoudige menschen wisten
zij te trekken in hun net.

En toen de reformatie in de zestiende eeuw daár
was, kwamen de doopers en de mystieken met hun
zeer ingewikkelde beschouwingen, maar hoevele een-
voudige zielen werden niet er het slachtoffer van.
Het is niet het minst ook deze verleiding, die den
jongen Calvijn er toe dreef zijn „Institutie” te schrijven
opdat het klare Woord des Heeren de giftige dampen
der mystiek mocht verdriven. Precies zoo was het in
de eerste helft der negentiende eeuw, toen vele men-
schen weer religieus werden en van „vroomheid”
hielden, als zij natuurlijk niet te veel van hen vroeg.

Toen ik een dezer dagen Groen's „Proeve” — een
kleine wijsgeerige studie — weer eens las, werd ik
opnieuw getroffen door de moeite, die zelfs deze groote
geest had, om de valsche profetie van zijn dagen
goed te onderkennen.

Hij las haar met een geloovig hart, dat algeheel
had leeren buigen voor de Schrift en de belijdenis. En
hij ging dan soms op de termen af, denkende, dat de
menschen toch niet zoo ver zouden zijn afgedwaald,
dat bij hen de waarheid niet meer dan een kleed zou
zijn. Zooals vele lieden in verschillende kerken bijv. de
Barthiaansche preeken beluisterden. Of in de gerefor-
meerde kerken duizenden zich vergapen aan een wel-
sprekendheid van de Overduins. Prachtig zegt men
dan voor de evangelisatie.

En men wordt boos, als daar iemand is, die zelfs
zachtens waarschuwt, en vooral, als daar iemand ge-
tuigt, die weet, dat vele menschen zijn als Tommy van
de Negerhut. Zij worden eerst een beetje wakker, als
men ze met de tang slaat. En soms zal dat moeten,
want het gaat hier om de waarheid van het Woord
Gods en het heil van de kerk van Christus.

Hoe heeft Groen zich vergist in Vinet en zijn leer-
ling van der Brugghen. Hoe werd hij teleurgesteld in
zijn ethisch-irenische vrienden o, zulke lieve menschen.
Zoo fijn en zoo hartelijk en zoo vroom en zoo zacht.
Maar — daar moest eens een echt gereformeerde be-
lijder in de buurt komen. Dan bleezen ze als een kat
die haar erfviand naderen ziet, en dan stonden aan-
stonds de haren recht overeind.

Precies, zooals het thans gaat met al die zeldzaam
lieve menschen, die zoo aangenaam zijn in den om-
gang als maar eenigszins mogelijk is, maar die vol-
gifs blijken te zitten als de kerk der waarachtige refor-
matie ter sprake komt.

En als daar iemand is, die deze ongerechtigheid wil
doen doorzien uit liefde voor het volk Gods, dat zich
telkens weer zoo gemakkelijk laat verleiden door vrome
woordjes en mystieke klanken, dan heet die man scherp
en hard. En zijn toon deugt niet.

Ja, zoo spreken zelfs wel goedgereformeerde men-
schen die dagelijks de profeten lezen en luisteren naar
de woorden van onzen Heiland en Heere zelf. In de
dagen, dat Groen van Prinsterer zijn „Proeve” schreef
stonden de trotsche wijsgeerige systemen van Kant
en Fichte en Hegel daar nog als grootsche alom ge-
eerde gebouwen van wijsheid en denkkraft.

Voor al Hegel boeide de menschen, die nog aan de
„kerk” wilden vasthouden en aan het „christendom”.
Want Hegel werd gezien als een ware profeet van het
„protestantisme”. Hoog verhief hij immers het
Christendom en krachtig verdedigde hij zijn waarheden.

En nu blijkt wel uit de „Proeve”, dat Groen van
Prinsterer geen tijd had om de werken van Hegel te
lezen. Hij vernam er van door een Franschen auteur,
die met ingenomenheid over Hegel sprak. En Groen
zei: als het waar is, wat die man zegt, ja, dan zou
Hegel wel wat goeds geven. Maar, zoo merkt hij op,
daar zijn anderen, die veel bezwaren hebben tegen
zijn leer.

Wel las Groen de werken van Schelling, een roman-
ticus, die christendom en heidenische wijsheid in
schoone synthese dacht te kunnen brengen, en die zoo
op den klank af werkelijk heel goede dingen zei, welke
zeer christelijk klonken.

Als dan ook Borger in zijn werk over het mysti-
cisme Schelling aanviel, was Groen daar lang niet mee
tevreden, hoezeer hij het denklijk niet eens was met
Bilderdijk, die, wat Borger schreef, „onzinnig gebazel”
achtte. Bilderdijk was, naar men weet, ook geen lieve
man, evenmin als Groen trouwens, die eens met den
watergeus Lumey werd vergeleken. Och ja — vooral
in onze zachte dagen zijn de menschen bang voor
scherpte. Wij werden immers zoo — beschaafd en zoo
„waardereend”.

Het blijkt dus, dat Groen van Prinsterer, laat ik
zeggen, te goed van vertrouwen was. hoezeer hij beter
dan iemand het karakter van ongeloof en revolutie
doorzag. Maar mogen wij er vreemd van opzien?

Als wij thans bemerken hoe asdodisch vele zich
noemende gereformeerden spreken en schrijven?

Ik wil over dit zich vergissen inzake de valsche
profetie in de eerste helft der vorige eeuw nog iets
zeggen, want het is voor onze dagen o, zoo leerzaam.

Met hartelijke groeten en heilbede uw toegenegen
MARNIX.